

infància a **eu-ro-pa**

01.1

REVISTA D'UNA XARXA DE REVISTES EUROPEES

escoltar la infància

Benvinguda

El nostre objectiu principal és oferir un fòrum o punt de trobada per a l'intercanvi d'idees, experiències i informacions. Cada número –dos per any per començar, esperem que més freqüents ben aviat– plantejarà un tema general relacionat amb l'educació de la infància i les seves famílies, i l'examinarà des de diverses perspectives.

El nostre primer número reflexiona sobre *escoltar la infància*. Mitjançant una panoràmica de conjunt sobre la infància a Europa, de 0 a 10 anys, mostra com aquesta és, cada cop més, una qüestió clau. Les nostres pàgines reuneixen articles d'investigació i pràctica, que provenen de diferents teories i disciplines i plantegen molts interrogants no només sobre la manera d'escoltar, sinó també sobre el seu sentit i significat.

El tema del nostre segon número, previst per a principis del 2002, és *la diversitat* en les seves múltiples formes. Aquest número inclourà també la primera entrega d'una de les nostres seccions habituals: una aproximació als serveis per a la infància d'un determinat país europeu i un article sobre una persona, moviment o fet d'influència destacada en aquell país.

Peter Moss, director

Sumari

La pedagogia de l'escolta: una perspectiva des de Reggio Emilia <i>Carlina Rinaldi</i>	3
El mosaic, una manera d'escoltar la infància <i>Alison Clark</i>	7
A quina edat ets ciutadà? <i>Michel Koebel</i>	11
Els infants decideixen i participen exemples a Dinamarca <i>Kirsten Poulsgaard</i>	14
Escoltar els infants en els serveis d'atenció a la infància <i>Jan Peeters, Perrine Humblet i Liesbeth Schreuder</i>	17
Informacions	21

Consell de redacció

Peter Moss

Director de la revista *Infància a Europa*, publicació conjunta d'una xarxa de revistes europees. Peter.Moss@ioe.ac.uk

Jan Peeters, Kiddo

Kiddo es publica vuit cops l'any i es distribueix a Holanda i a Flandes. Cobreix la franja d'edat 0-12 anys i es dirigeix a professionals que treballen amb infants. Pàgina web: www.kiddo.net

Irene Balaguer, Infància

L'Associació de Mestres Rosa Sensat publica dues revistes bimestrals, *Infància* en català i *Infancia* en castellà. Aporten una visió del més destacat en l'educació dels infants entre 0 i 6 anys i combinen teoria i pràctica. Cada revista té el seu consell de redacció i respon al seu context. Pàgina web: www.revistainfancia.org

Ferruccio Cremaschi, Bambini

Revista mensual destinada a professionals de l'educació a la infància entre 0 i 6 anys, que se centra en la investigació científica i les bones pràctiques a Itàlia. Examina els canvis socials i culturals, mantenint sempre en primer pla les necessitats dels infants. Pàgina web: bambini.edizionijunior.it

Marie Nicole Rubio, Le Furet

Le Furet, que es publica tres cops l'any, cobreix la franja d'edat 0-6 anys i es dirigeix principalment a formadors, administradors i coordinadors francesos.

Bronwen Cohen, Children in Scotland

Children in Scotland es publica mensualment. Conté articles de fons i notícies relacionades amb la infància, la joventut i les famílies a Escòcia. Pàgina web: www.childreninscotland.org.uk

Perrine Humblet, Grandir à Bruxelles

Cada nou mesos es distribueixen quatre mil còpies gratuïtes de *Grandir à Bruxelles* entre la comunitat francòfona de Bèlgica. Pàgina web: www.grandirbruxelles.be

Stig Lund, Norn & Unge

Revista setmanal de distribució gratuïta per als 50.000 afiliats al sindicat BUPL (Federació Nacional de Mestres i Educadors de Dinamarca). Analitza la pràctica, teoria i condicions laborals dels educadors danesos. Pàgina web: www.boernogunge.dk

La pedagogia de l'escolta: Una perspectiva des de Reggio Emilia

Carlina Rinaldi

Escoltar és fonamental en els mundialment famosos centres municipals de la primera infància de Reggio Emilia, Itàlia, que atenen infants de zero a sis anys. És la base tant per al plantejament pedagògic com per al plantejament polític, és a dir per a un diàleg democràtic amb les famílies, la ciutat i la cultura. Aquest article examina què significa escoltar els infants a Reggio Emilia.¹

La recerca de sentit

L'escolta té una part important en l'assoliment d'un objectiu que ha caracteritzat sempre la nostra experiència a Reggio: la recerca de sentit. Entenem l'escola (que per a nosaltres és el centre de la primera infància) com un lloc que té un paper actiu en la recerca de sentit –sentit dels infants i dels adults i també sentits compartits. Una de les primeres qüestions que ens fem nosaltres mateixos com a educadors és: «Com podem ajudar els infants a trobar el sentit del que ells fan, d'allò amb què es troben, d'allò que experimenten? I com podem fer-ho per a nosaltres mateixos?» En la recerca del sentit hem de preguntar per què, com i què. Aquestes són les preguntes clau que es fan constantment els infants, tant a l'escola com a fora.

És una recerca difícil, especialment per als infants que tenen molts punts de referència en la seva vida diària: família, televisió, escola i altres llocs de relació social que freqüenten. Però no podem viure sense sentit; exclouria tot sentiment d'identitat, tota esperança, tot futur. Els infants ho saben: tenen el desig i l'habilitat per buscar el sentit de la vida, i d'ells mateixos en la vida, tan aviat com neixen. És per això que, a Reggio, veiem els infants com a actius, competents i forts, que exploren i busquen un sentit, no com a predeterminats, fràgils, necessitats i incapaços.

Tant per als adults com per als infants, comprendre vol dir ser capaç de desenvolupar una 'teoria' interpretativa: una narrativa que dona sentit als esdeveniments i a les coses del món. A Reggio, aquestes teories són extremadament importants per descobrir com els infants pensen, qüestionen i interpreten la realitat, i també la seva relació amb ella i amb nosaltres.

Aquestes teories són provisionals i poden ser reelaborades contínuament. Perquè siguin útils i responguin a les nostres necessitats, ens han d'oferir explicacions satisfactòries que siguin agradables i convincents. Les teories, alhora, han d'agradar i ser atractives als altres. Cal que siguin escoltades pels altres. El fet d'expressar les nostres teories als

altres transforma en una cosa compartida un món que no és intrínsecament el nostre. Compartir teories és una resposta a la incertesa. Aquesta és la raó per la qual qualsevol teoria, per existir, necessita ser expressada, comunicada i escoltada. Aquí radica la base per a la «pedagogia de la relació i de l'escolta» que distingeix el treball de Reggio Emilia.

Alguns sentits de l'escolta

- L'escolta ha de ser sensible a les pautes que ens connecten amb els altres. La nostra comprensió i el nostre propi ésser són una petita part d'un coneixement més ampli, integrat, que manté unit l'univers.
- L'escolta ha de ser oberta i sensible a la necessitat d'escoltar i ser escoltat, i a la necessitat d'escoltar no simplement amb les nostres orelles sinó amb tots els sentits.
- L'escolta hauria de reconèixer els molts llenguatges, símbols i codis que la gent fa servir per expressar-se i comunicar-se.
- Escoltar-nos a nosaltres mateixos, «l'escolta interna», ens encoratja a escoltar els altres, però, al seu torn, aquesta escolta és generada pel fet de ser escoltats.
- L'escolta com a temps. Quan escoltes realment, entres en el temps del diàleg i la reflexió interior, un temps interior que està constituït pel temps present, però també pel temps passat i pel futur, i per tant està fora del temps cronològic, un temps ple de silencis.
- L'escolta és generada per la curiositat, el desig, el dubte i la incertesa. I això no és inseguretat, sinó la seguretat que tota «veritat» ho és si som conscients dels seus límits i de la seva possible «falsificació».
- L'escolta produeix preguntes, no respostes.
- L'escolta és emoció. És generada per emocions, és infuïda per les emocions de l'altre, i estimula emocions.
- L'escolta hauria d'esdevenir i estar oberta a les dife-

rències, i reconèixer el valor del punt de vista i de la interpretació dels altres.

- Escoltar és un verb actiu, que implica interpretar, donar sentit al missatge i valor a aquells a qui s'escolta.
- Escoltar no és fàcil. Requereix una comprensió profunda i suspendre els nostres judicis i els nostres prejudicis. Requereix obertura al canvi. Demana que valorem allò que és desconegut i superem els sentiments de buidor i precarietat que experimentem quan es qüestionen les nostres certeses.
- Escoltar fa sortir l'individu de l'anonimat (i els infants no poden suportar ser anònims). Ens legitima i ens fa ser visibles. Enriqueix tant els que escolten com els que emeten el missatge.
- Escoltar és la base de tota relació d'aprenentatge. A través de l'acció i la reflexió, l'aprenentatge pren forma en la ment del subjecte, i a través de la representació i l'intercanvi esdevé coneixement i habilitat.
- L'escolta té lloc dintre «un context d'escolta» en el qual un aprèn a escoltar i a explicar-se, i tots els individus se senten legítimats per representar les seves teories, com també per oferir les seves interpretacions. Representant les nostres teories, fem possible que les nostres imatges i intuïcions prenguin forma i evolucionin per mitjà de l'acció, l'emoció, l'expressió i les representacions icòniques i simbòliques (els «cent llenguatges»). El coneixement i la comprensió es generen gràcies al diàleg i al fet de compartir.

Els infants com a escoltadors

La capacitat per escoltar i per a l'expectació recíproca és una qualitat important, que fa possible la comunicació i el diàleg, i demana ser compresa i sustentada. De fet, abunda en els infants petits, que són els més grans escoltadors del món que els envolta. Escolten la vida en totes les seves formes i colors. Escolten els altres, adults i iguals. Perceben ràpidament com és d'essencial escoltar per a la comunicació.

Des de bon començament, els infants demostren que tenen una veu, saben com escoltar i volen ser escoltats. La sociabilitat no s'ensenyava als infants: són éssers socials. Els infants petits són fortament atrets per les maneres, els llenguatges (i, per tant, els codis) que la nostra cultura ha produït, com també per l'altra gent. Per això, escoltar sembla ser una predisposició innata, present des del naixement, que sustenta el procés d'enculturació dels infants.

És un camí difícil que requereix energia, treball dur i, de vegades, sofriment. Però produeix també admiració, joia, entusiasme i passió. És un camí que pren temps –temps que els infants tenen i els adults sovint no tenen o no

volen tenir. I aquí hi entra l'escola, que ha de ser abans de tot un «context d'escolta múltiple», que abasti els professors i els infants, individualment i com a grup, els quals s'han d'escoltar els uns als altres i ells mateixos. Aquest concepte de «context d'escolta múltiple» capgirarà la relació ensenyament-aprenentatge tradicional; el centre passa a ser l'aprenentatge, autoaprenentatge dels infants i aprenentatge acomplert pel grup d'infants i adults plegats.

Escolta i documentació

Quan els infants comuniquen les seves imatges mentals o les seves teories als altres, se les representen també a ells mateixos, desenvolupant una visió més conscient. Això és el que volem dir amb l'expressió «escolta interna». Movent-se d'un llenguatge a un altre, i d'un camp d'experiència a un altre, i reflexionant sobre aquests moviments, els infants modifiquen i enriqueixen les seves teories. Però això és veritat si, i només si, els infants tenen l'oportunitat de fer aquests moviments en el context del grup –amb altres– i si tenen la possibilitat d'escoltar i ser escoltats, d'expressar les seves diferències i ser receptius a les diferències dels altres. La tasca d'aquells que eduquen és no solament permetre que s'expressin les diferències, sinó també fer possible que es negociïn i fomentin per mitjà de l'intercanvi i la comparació d'idees. D'aquesta manera, no solament l'infant individual aprèn com aprendre, sinó que el grup esdevé conscient d'ell mateix com a «lloc d'ensenyament», en el qual s'enriqueixen els llenguatges, es multipliquen, es poleixen i

es generen, però també xoquen, «contaminen» o s'hibriden els uns als altres, i es renoven.

A més d'oferir suport i mediació als infants, el mestre que sap com observar, documentar i interpretar aquests processos desplegarà tot el seu propi potencial com a aprenent, en aquest cas, aprenent com s'ha d'ensenyar. Es pot considerar la documentació com una escolta visible: assegura el fet d'escoltar i ser escoltat. Això significa produir rastres –com anotacions, diapositives i vídeos– per fer visible com els individus i el grup estan aprenent. Això garanteix que el

sempre d'una manera parcial i subjectiva;

- possibilita la lectura, la revisió i l'avaluació; aquestes accions són part integrant del procés de construcció del coneixement;

- sembla que és essencial per als processos de metaconeixement i per a la comprensió dels infants i dels adults.

L'observació, documentació i interpretació estan entrelaçades dintre d'allò que jo definiria com un «moviment espiral», on cap d'aquestes accions es pot separar de les altres. És impossible, de fet, documentar sense observar i interpretar. Per mitjà de la documentació, el pensament

grup i tots els infants puguin observar-se a si mateixos des d'un punt de vista extern mentre estan aprenent (tant durant el procés com després). Una àmplia gamma de documentació (vídeos, cassetts, anotacions escrites, etc.):

- fa visible els processos i estratègies d'aprenentatge utilitzats per cada infant, tot i que

–o la interpretació– de la persona que produeix el document esdevé tangible i capaç de ser interpretat. Les anotacions, els enregistraments, les diapositives i fotografies representen fragments d'una memòria. Tot i que cada fragment està imbuït de la subjectivitat de qui ha produït el document, també està subjecte a la interpretació dels altres, com a part d'un procés col·lectiu de construcció del coneixement. En aquests fragments perviu el passat i també el futur (és a dir, «quina altra cosa pot passar si...»). El resultat és que el coneixement és abundant, coconstruït i enriquit gràcies a les contribucions de moltes persones.

1. Aquest article es basa en un capítol de Carlina Rinaldi, dins *Making learning visible. Children as individual and group learners*. En preparació a Project Zero i Reggio Children.

Carlina Rinaldi va ser directora pedagògica dels centres municipals de la primera infància de Reggio Emilia. Ara, és consultora pedagògica per a Reggio Emilia i professora a la Universitat de Mòdena i Reggio. Per a més informació podeu contactar amb ella a: evercalli@reggiochildren.it.

El mosaic, una manera d'escoltar la infància

Alison Clark

Com poden els adults conèixer la vida quotidiana dels infants a l'escola infantil? Aquesta qüestió va ser l'origen d'un estudi dut a terme a Londres. Els seus resultats s'exposen en aquest article.

El model «mosaic»

Aquest estudi va ser realitzat per un grup d'investigadors del Departament de Recerca Thomas Coram, a l'Institut d'Educació de la Universitat de Londres. Es va centrar en un grup d'infants d'entre sis mesos i cinc anys d'una escola infantil del centre de la ciutat. Comprèn tant una fase de desenvolupament d'un model per a escoltar les nenes i els nens, com la seva aplicació en un grup d'infants. El model s'anomena mosaic. Abans de passar a descriure els mètodes que utilitza, vull concretar la concepció d'infant en què es basa.¹

Quin concepte d'infant adopta el model mosaic?

- Els infants com a experts en allò relatiu a la seva pròpia vida.² Es considera que els infants són competents a l'hora d'expressar una perspectiva personal sobre la seva pròpia vida. Aquesta concepció no pretén ignorar els punts de vista dels adults, però sí centrar les seves discussions en les perspectives i prioritats dels infants.
- Els infants com a comunicadors molt hàbils. Aquest model s'inspira en els «cent llenguatges dels infants» considerats per Malaguzzi en la seva descripció de les escoles infantils de Reggio Emilia.³ Escoltar els infants no consisteix només a atendre les seves paraules, sinó també les manifestacions físiques i visuals.
- Els infants com a participants actius. El model mosaic concep els infants prenent part activa, més que passiva, en el procés d'escolta. Les activitats de participació d'a-

quest model es basen en les tècniques d'anàlisi de la participació sorgides, originàriament, en els programes de cooperació i desenvolupament internacional per facilitar que les comunitats locals expressin les seves opinions i perspectives.

- Els infants com a constructors de sentit. Escoltar és un procés actiu, que implica no sols sentir sinó també discutir i interpretar els materials recopilats al llarg del procés. Les nenes i els nens juguen un paper clau en la construcció de sentit.

Quins mètodes utilitza el model mosaic?

El model mosaic retrata la vida quotidiana en una escola infantil a partir de les perspectives dels infants. Utilitza una sèrie de tècniques visuals i verbals que inclouen tant l'observació i l'entrevista (més tradicionals) com l'ús de càmeres per part dels infants, les exploracions per l'escola, els murals i les aportacions de famílies i professionals.

Observació

Mirar forma part d'escoltar. L'observació pot ajudar els adults a comprendre millor la manera com els infants reaccionen al seu entorn, les tries que fan i les relacions que estableixen.

En aquest estudi, es va observar la vida quotidiana d'un grup d'infants de tres i quatre anys d'un parvulari, i d'un grup d'infants de menys de dos anys d'una escola bressol. Les observacions es van basar en qüestions com: «com s'està aquí?» i «saps què vull dir?» La relació dels episodis individuals va constituir la primera peça del mosaic. Va servir per parlar amb els infants, els pares i els educadors sobre què estava passant a l'escola. Els espais i moments objecte de discussió van ser: els jocs i el menjar dels infants, la interacció amb els seus iguals i amb els adults i l'ús dels espais interiors i exteriors de l'escola, com també dels espais «intermitjos» que els connecten, com els passadissos.

Les observacions del grup d'infants menors de dos anys no es van basar, òbviament, en el llenguatge. L'escolta, en aquest context, implica 'escoltar' el llenguatge corporal d'infants molt petits: la varietat dels seus plors, altres sons, expressions facials i moviments. Aquestes observacions també van entrar a formar part del mosaic i es van discutir amb els educadors i les famílies.

Diàlegs amb els infants

Parlar amb els infants és una part fonamental del model mosaic. Les paraules dels infants ens proporcionen una estructura formal que ens permet parlar-los del centre on assisteixen. Els investigadors van adaptar aquest estil formal d'entrevista, que ja s'usava a l'escola bressol on es va fer l'estudi, per convertir-lo en un procés més actiu, que se centrava en els infants. Les preguntes es basen en les percepcions dels infants sobre les seves experiències quotidianes. Els temes clau són: les seves raons per venir a l'escola, el rol dels adults, les seves activitats i persones preferides i també les activitats i persones que no els agraden.

Les converses amb els infants es van dur a terme amb un grup de tres i quatre anys. Es van repetir al cap de

quatre mesos. Alguns dels infants van respondre a les preguntes en una sola sessió, asseguts en un espai del centre que els era familiar. Uns altres es van mostrar més feliços 'en moviment', contestant les preguntes mentre ensenyaven a l'investigador espais i activitats importants.

En parlar de les seves persones favorites, els infants van destacar alguns membres del seu grup –tant de l'any anterior com del present. També van mencionar els racons de joc simbòlic com a la seva activitat preferida. Els espais que no els agradaven incloïen estances on no els estava permesa l'entrada, com ara la sala de professors.

Uns mesos després, la repetició de la conversa va permetre als infants valorar si les seves opinions havien canviat.

Càmeres

Les càmeres fan possible que els infants es comuniquin a través de nous mitjans. També poden proporcionar als adults diferents vies mitjançant les quals escoltar. Els infants petits poden usar les càmeres de diferents maneres per tal de construir una imatge de les seves percepcions respecte de la seva escola o centre. En aquest estudi es van donar càmeres d'un sol ús, d'usar i llençar, als infants de tres i quatre anys perquè foto-

grafiessin coses significatives. Els infants van optar per fotografiar els seus amics i els educadors, els seus jocs preferits, murals que recollien una sortida recent i les seves activitats, mobles, arbres i espais íntims i exclusius.

Un infant de tres anys i un altre de quatre també van fer fotografies del que pensaven que era important, dins l'escola bressol, per als nadons i els infants que encara gatejaven. Aquestes fotografies, escollides amb tant de compte, retrataven els educadors amb aquests infants tan petits, els pares i visitants de la sala, els espais de joc i l'àrea destinada a rentar-los i canviar-los. També feien atenció a objectes personals, com orinals, bressols, tovalloles i matalassos.

La 'veu silenciosa de la càmera'⁴ constitueix encara una altra peça del mosaic.

Exploracions del centre

Els infants més petits són molt actius. Per tant, escoltar-los no ha de ser una activitat que impliqui immobilitat. Una

mostra d'aquesta activitat són els passeigs per l'escola. Es tracta d'exploracions dels espais de l'escola infantil de la mà dels mateixos infants. Els infants no sols són responsables de la ruta, sinó també de la documentació que la reflecteix. Poden fer gravacions en casset o dibuixos, com també fotos, i decidir qui porta el micròfon, qui dibuixa, i qui fa les fotografies.

Caminar i dirigir el passeig va permetre als infants parlar amb llibertat de les seves experiències en aquest entorn. Els seus passeigs van incloure visites i converses sobre els espais on els agradava estar, com la 'sala de ball', espais on no podien entrar i també aquells on els seus germans i germanes 'viven', així com els murals on es mostrava la seva pròpia feina.

Murals

Fer murals és una forma de recollir la informació proporcionada pels infants en el transcurs del passeig. Així, a més, els

infants obtenen una altra representació del seu entorn, des de la seva perspectiva. També constitueix una altra eina visual amb què els adults poden escoltar els infants més petits.

Els infants de tres i quatre anys van treballar en grups petits per fer murals del seu centre. Els murals incorporaven les fotografies fetes pels infants, els seus dibuixos i la seva escriptura. Reflectien les preferències expressades en els passeigs: les habitacions a què podien accedir, les prohibides, els espais on tenien lloc les seves activitats preferides i els espais on estaven les seves persones preferides, incloent els seus germans i germanes. Els infants que havien fet els murals van voler ensenyar la seva feina a altres infants, i això va generar més converses, més escoltes i més debats.

Les opinions de les famílies i dels educadors

El model mosaic posa l'accent a escoltar les perspectives dels infants. Però això no vol dir que s'exclouin els punts de vista dels adults, que han d'afegir les seves percepcions. Aquest aspecte és particularment important quan el model mosaic s'utilitza amb infants que encara no parlen. Les entrevistes amb les famílies i els educadors se centren a conèixer les seves interpretacions de les prioritats, sentiments i necessitats dels infants.

Observació	Diàlegs amb els infants	
Entrevistes amb les famílies	GARY (edat: 3)	Fotografies d'en Gary
Passeigs i gravacions en cassette	Murals	Entrevistes amb l'educador

Figura 1. El model mosaic en acció.

Unint les peces del mosaic

Cadascuna de les eines descrites pot, per sí mateixa, proporcionar un coneixement valuós de les opinions i experiències dels infants. Però quan s'uneixen totes les peces mosaic s'obté una visió molt més detallada, que permet la discussió conjunta d'infants i adults.

La combinació dels relats i les imatges, d'aquestes formes diverses d'escolta, genera una gran abundància de materials per al debat i la interpretació. Aquestes peces individuals del mosaic ofereixen, en conjunt, una font molt rica per conèixer millor les experiències i les prioritats dels infants. Per exemple, en Gary (de tres anys d'edat) va parlar, durant la conversa, de la importància de la 'cova màgica'. I després va fotografiar aquest espai exterior i el va incloure en el seu mural. Parlar amb les famílies i els educadors pot desvetllar mals entesos, que es poden discutir conjuntament, i generar una millor comprensió. Els infants poden participar d'aquest procés de construcció de sentit discutint sobre els materials o la documentació, recopilats,

que poden reflectir els canvis en la seva percepció amb el pas del temps.

Possibilitats d'escolta usant el model mosaic

El model mosaic s'ha usat en aquest estudi per incrementar el nostre coneixement de les experiències dels infants en les escoles infantils. Seria possible usar aquest marc per l'escolta en els processos de revisió de cada centre. Aquesta tècnica multiinstrumental d'escolta podria emprar-se, també, quan es planifiquin canvis en l'entorn: es podrien recollir les experiències i opinions dels infants sobre un espai determinat, una sala de joc o un espai exterior.

Els infants més grans, especialment en cas que tinguin dificultats de comunicació, també poden millorar les seves capacitats amb aquest model.

Com a conclusió, el model mosaic representa un marc per escoltar els infants. És una tècnica: multi-instrumental, participativa, comprensiva, flexible, basada en la pràctica i centrada en les experiències viscudes pels infants.

1. L'estudi va rebre el suport financer de la Fundació Joseph Rowntree. Per a més informació, vegeu: CLARK,

A. i P. MOSS (2001) *Listening to young children: the mosaic approach*. London: National Children's Bureau.

2. LANGSTED, O. (1994) «Looking at quality from the child's perspective», a MOSS, P. i A. PENCE (ed.) *Valuing quality in early childhood services*. London: Paul Chapman Publishing.

3. EDWARDS, C. i al (eds.) (1995) *I cento linguaggi dei bambini* Bergamo: Edizione Junior.

4. WALKER, R. (1993) «Finding the silent voice for the researcher: using photographs in evaluation and research», a SCHRATZ, M. (ed) *Qualitative voices in educational research*. London: Falmer Press.

Alison Clark és adjunta de recerca a la Unitat de Recerca *Thomas Coram*, de l'Institut d'Educació de la Universitat de Londres. Per a més informació, contacteu amb ella a: jd.clark@unl.ac.uk

A quina edat ets ciutadà?

Michel Koebel

Gairebé un 25% d'europaus no tenen dret a vot. Per què? Per raó d'edat. Aquest article tracta sobre la falta de veu i de vot dels infants en el món de la política, i sobre els consells municipals d'infants i joves com una contribució a la participació democràtica. Aquestes institucions han proliferat arreu de França i altres països europeus.

Inclusions i exclusions

La Declaració Universal de Drets Humans afirma que «tothom té dret a participar en el govern del seu país, directament o mitjançant l'elecció lliure dels seus representants» (article 21). Per tant, si continuem negant als infants el dret a vot és perquè en realitat no els considerem ciutadans.

Com a adults, no ens adonem que els infants tenen estatut de ciutadans des que neixen. I per això no els donem el dret a vot. Ens sembla evident que cal definir una edat legal. Per què hauria de ser així?

Les restriccions al dret de vot, passades i presents, sempre s'han basat en el mateix raonament: la capacitat de discernir. Els qui decidien en el moment de la instauració del sufragi «universal» van decidir que els pobres, les dones i els infants no estaven prou capacitats per elegir. Mentre que la història ha fet que s'incloguessin els dos primers grups, les raons per excloure el tercer grup mai no s'han discutit. Fins i tot quan a França s'ha reduït l'edat legal per votar, el principi que calia usar la variable «edat» per definir l'estatus legal mai s'ha qüestionat.

I, malgrat tot, a França cada any centenars de milers d'infants tenen l'oportunitat de participar en unes eleccions per escollir els «consellers» dels seus municipis. Una revolució democràtica? Pot ser. Em refereixo, de fet, a uns 25.000 'consellers infantils', elegits per formar part dels 1.300 consells d'infància i joventut municipals. Els

més joves d'aquests «petits consellers» poden tenir set o vuit anys.

Què són aquests consells?

Els Consells de Joventut van néixer a França entre 1963 i 1967, fruit d'una iniciativa dels alumnes i estudiants de secundària. Però no va ser fins als anys 80 que el moviment va començar a créixer realment, a França i a d'altres països europeus, especialment a Bèlgica, Alemanya i Suïssa. En la dècada dels 90 hi ha una nova expansió del moviment, sobretot a l'Europa de l'est. Des dels 80, els polítics locals van liderar aquesta iniciativa. El poder parla amb els infants i els joves i els convida a entrar. Però per fer què?

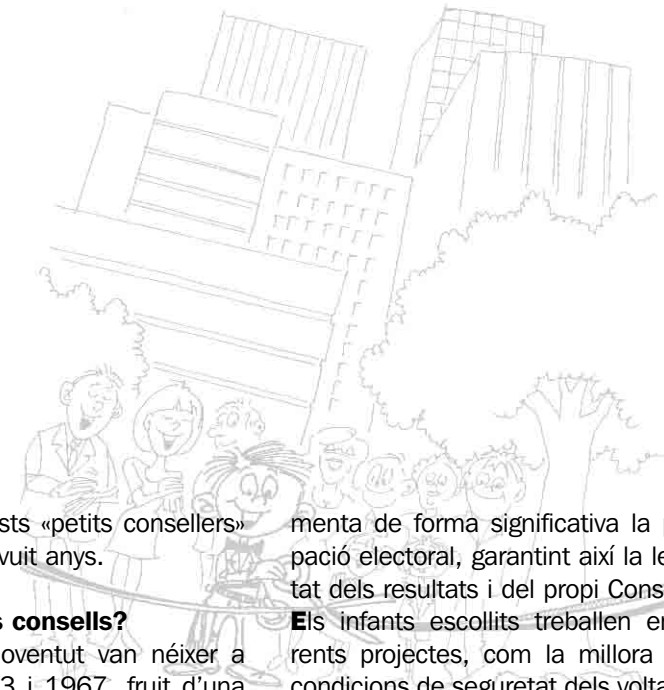
Un Consell d'Infància¹ neix i es gestiona per part d'una comunitat local. Reuneix un grup d'infants i de joves d'unes edats específiques, residents de la zona. Aquestes nenes i nens són els representants de tots els infants de la mateixa àrea. Normalment, els «consellers» s'escullen a les escoles, cosa que aug-

menta de forma significativa la participació electoral, garantint així la legitimitat dels resultats i del propi Consell.

Els infants escollits treballen en diferents projectes, com la millora de les condicions de seguretat dels voltants de l'escola, la salubritat de l'entorn, l'accessibilitat a unes instal·lacions d'oci diverses i la disponibilitat d'espais de joc. Els consells poden tractar altres problemes socials (com el racisme o la pobresa) sota l'epígraf de projectes humanitaris, o com a campanyes de sensibilització i informació. Els «Consellers» treballen en aquests projectes en comissions –tal com ho fa l'ajuntament–, sota la direcció d'un adult que actua com a líder del grup. Els adults són representants polítics locals o bé persones específicament designades per fer aquesta tasca.

Com treballen?

Aquesta manera de funcionar no deixa de presentar certs problemes. Els dubtes que sorgeixen sobre el compliment

Jean-François Matteur

dels objectius d'aquests consells normalment no arriben a la llum pública. Un exemple típic d'això seria el diàleg entre els «consellers», tant dels infants entre sí com d'aquests amb els adults, que se sol considerar un objectiu dels consells. En la pràctica, el diàleg és, sovint, molt escàs, i es limita al líder del grup, a qui els infants consideren no com a un altre conseller sinó només com a tal líder del grup.

Els Consells d'Infància es consideren un banc de proves per a noves formes de democràcia (directa, participativa). En realitat no són això: utilitzen «precisament» el model més tradicional de la democràcia representativa. No sorprèn, per tant, que el procés de delegació via eleccions comporti una disminució de la responsabilitat i de l'interès dels electors.

Un altre problema és reconèixer i admetre les veus dels infants en els projectes. El líder del grup, que sovint no té suficient habilitat, atorga més importància als seus intercanvis amb els infants que als debats dels infants entre sí. De fet, el líder del grup du la veu cantant en el grup, i la majoria dels cops dirigeix el projecte.²

Els informes escrits, les avaluacions i els comentaris de la premsa respecte del treball dels consells gairebé mai mencionen aquests problemes. Parlen, molt líricament, dels 'infants-ciudadans'. Fins i tot l'oposició política gairebé mai critica aquesta activitat municipal. Els qui ho

han fet en alguna ocasió acaben penedint-se. Criticar el consell és, indirectament, criticar els infants, i criticar els infants és atacar persones que es consideren fràgils i a qui la llei ens obliga a protegir. Criticar el consell, i per tant els infants, seria també criticar les famílies. Així que els detractors potencials d'un consell d'infància solen decidir que no els interessa criticar-lo públicament.³

Conceptes de ciutadania

En la base d'aquests consells hi ha diferents conceptes sobre la ciutadania dels infants i el paper de la institució. Hi ha qui ho considera una forma d'entrenar 'futurs ciudadans', i alguns altres ho veuen com una manera de possibilitar la participació del infants, que ja són ciudadans. Per als del primer grup, el treball en petits grups té virtuts pedagògiques: és un aprenentatge, una iniciació, a l'igual que el moment decisiu de l'elecció. En un nivell més prosaic, el desenvolupament de projectes específics també serveix per mantenir la motivació dels infants, que d'altra manera decauria ràpidament. Per als que s'adcriuen al segon grup, els projectes serveixen per implicar els infants en els processos de decisió d'àmbit local, i per resoldre problemes reals de la comunitat.

En la meua recerca he pogut demostrar que, malgrat que aparentment tots els partits polítics comparteixen una

preocupació idèntica per promoure la ciutadania, aquesta preocupació amaga concepcions polítiques diferents. Els partits 'd'esquerra' (especialment els Verds) conceben la ciutadania dels infants com l'exercici d'un dret. En canvi, els 'de dretes' es caracteritzen per considerar la ciutadania dels infants com un entrenament per al futur. Això representa, també, la diferència entre les «lliçons de civisme» que els infants aprenen dels més grans i aquelles que els infants donen als adults a través de les seves idees originals i la seva participació. Es pot destacar, encara, una tercera tendència, característica de l'extrema dreta francesa: els seus representants neguen als infants o adolescents la capacitat d'exercir cap mena de poder, ni tan sols consultiu, dins les estructures municipals.

La qüestió de l'edat

Són aquests consells un símbol de la promoció d'una nova ciutadania política anterior a l'edat legal? Estem veient un

canvi de mentalitat per part de certs polítics? Més enllà dels discursos, els promotors dels consells d'infància que realment consideren els infants com a ciutadans plens, genuïns, són una excepció. La majoria pensen que els infants, per damunt de tot, han d'aprendre: l'infant segueix sent legalment incaaç, una persona incompleta, que s'ha d'educar i formar.

Els polítics es fixen, en primer lloc, en la franja d'edat d'aquests consells; però més per una raó organitzativa que política. En el procés de creació d'un consell, l'opció per una determinada edat dels infants reflecteix la manca de reflexió sobre els seus objectius. La definició d'una franja d'edat també revela la reproducció d'una forma de pensament més bàsica: la idea que, per participar, cal tenir una edat legal.

Sovint es repeteixen certes preguntes. A partir de quina edat pot un infant comprendre l'estructura i la forma de treballar d'un ajuntament? A quina edat pot participar en el debat democràtic

públic, i en quin tipus de qüestions? A quina edat és caaç d'entendre els afers locals?

Però és l'edat un criteri vàlid per definir aquestes capacitats? Jo no ho crec. Però als adults ens convé, i ens reafirma, usar l'edat legal per definir certs drets i deures en les nostres lleis i normatives. Totes les nostres institucions ens fan creure que hi ha persones sota l'edat legal i persones amb edat legal: els infants i els adults. Identificar adults i maduresa és acceptar la incompetència de la infància i de la joventut. Parlar dels infants com a futurs ciutadans és infravalorar la seva capacitat. Parlar d'una 'franja d'edat' dels infants contribueix a negar la seva condició de persones i de ciutadans des que neixen.

Per què no permetre que els infants, així que ho desitgin o s'hi sentin capaços, s'inscriguin en el registre electoral, participin en les eleccions o fins i tot es presentin com a candidats? Deixem que els electors jutgin si l'infant té prou experiència per exercir el rol de representant electe. Pel que fa al vot, els infants podrien tenir, si es mobilitzessin, un cert pes electoral que permetria que es tinguessin en compte els seus interessos en tots els àmbits de decisió. Avui dia, amb el sistema electoral anomenat 'democràtic', si comptabilitzem l'absència dels infants i altres tipus d'exclusions, i l'abstenció, els alcaldes de les nostres ciutats governen localitats en què només una sisena part de la població els ha votat. Encara és acceptable, això?

1. A França, la majoria d'aquests consells estan formats per infants d'uns 12 anys (per exemple, de 9 a 13 anys). En municipis petits, pot ser que la franja d'edat sigui més àmplia, de 10 a 17 anys, per exemple. En algunes poblacions, els consells només inclouen adolescents, per exemple entre 14 i 17 anys. De cop pot ser que fins i tot hi hagi dos consells en un mateix municipi -un 'consell d'infància' i un 'consell de joventut'. Jo he optat per anomenar-los tots 'consell d'infància' per simplificar el que en realitat són situacions complexes i diverses.

2. SIENA, E. (1998) *Le Conseil Municipal des Enfants de Pessac pour les élus et pour les électeurs*. Memòria de l'Ajuntament, Bordeaux III.

<http://perso.wanadoo.fr/rxina/ecriture/memoirecme.htm>

3. Aquesta i altres anàlisis es basen en un estudi de 17 municipis de la regió d'Alsàcia, i s'han extret de KOEBEL, M. (1997) *Le recours à la jeunesse dans l'espace politique local. Les conseils de jeunes en Alsace*. Tesi doctoral a la Universitat Marc Bloch, Estrasburg.

Aquesta tesi i diferents articles es poden trobar a: <http://www.calixo.net/mk/ListePubli.htm>

Michel Koebel és professor titular de Sociologia a la Universitat de Reims, França. Per a més informació, mk@calixo.net.

Els infants decideixen i participen exemples a Dinamarca

Kirsten Poulsgaard

Dinamarca compta amb un dels sistemes de serveis públics a la infància més extensos d'Europa, i l'escolta als infants és, des de fa molts anys, un dels principis rectors de les seves polítiques. Aquest article explora les possibilitats que tenen els infants de posar en pràctica la seva capacitat de decidir i d'influir les qüestions que afecten la seva vida quotidiana.

N'hi ha prou amb escoltar als infants?

La voluntat «d'escoltar la infància» hauria d'anar acompanyada del reconeixement que els infants, tot i que menors d'edat, són persones amb la mateixa vàlua que els adults i, com a tals, haurien de ser respectats. Escoltar-los ens obliga a actuar sobre les necessitats i interessos que manifesten. Aquestes manifestacions prenen formes diverses: no només la parla, sinó també, per exemple, moltes formes de llenguatge corporal. La influència dels infants sobre la seva pròpia situació pot dependre en gran mesura de l'habilitat dels adults per interpretar els seus missatges.

Els adults sempre compten amb el poder de definir el dia a dia dels infants. Però aquest poder ha de posarse en qüestió. L'ideal és una relació en que l'adult demostrï comprensió i empatia, accepti la perspectiva de l'infant, es mostri obert a les seves aportacions, i mantingui les seves pròpies necessitats i interessos en segon pla.¹

A partir de quina edat pot l'infant participar i influir en el seu entorn?

Els infants poden tenir una influència determinant en el seu entorn des del seu naixement, però depèn molt de la capacitat de les persones que els envolten que interpreten els seus senyals, com el plor, i que actuen d'acord amb aquests. Se sol assumir que és més fàcil entendre's amb un infant més gran. Però l'ús de llenguatge pot ser ambigu. De fet, l'autèntica comprensió exigeix que l'adult escolti amb molta atenció per saber què és exactament el que vol dir l'infant.

Per assegurar que la influència de l'infant sigui efectiva, els infants i els adults haurien de trobar-se per establir un compromís comú, compartit. L'adult ha de crear les condicions adequades perquè aquesta interacció s'expressi en condicions d'igualtat. La influència efectiva comença en una relació entre un infant i un adult –un pare i el seu fill a casa, el mestre i l'infant d'un any a l'escola bressol. A mesura que l'infant creix, la seva capacitat d'influir pren una nova dimensió social, desplegant-se mitjançant grups d'infants i adults.

Recollir les aportacions dels infants suposa que poden decidir per ells mateixos?

Perquè la infància pugui participar activament i influenciar el seu entorn, cal que vulguin, i que puguin, disposar d'una influència real sobre les seves pròpies vides. Aquesta no sorgeix espontàniament, sinó mitjançant el desenvolupament de la seva capacitat de decisió «la capacitat d'exercir influència sobre les circumstàncies de la pròpia vida –que es va construint des de la

pròpia experiència, desde les necessitats i interessos dels altres, i des de la consideració realista de les possibilitats i les limitacions existents».² Tenir capacitat de decisió, per tant, no suposa decidir-ho tot individualment, sinó trobar una manera de cooperar amb altres persones, en situació d'igualtat, per tal d'aconseguir certs objectius i interessos compartits. L'actuació individual està necessàriament vinculada a l'acció social.

Des de l'òptica de la psicologia evolutiva, la capacitat dels infants de decidir depèn de l'adquisició, durant el seu desenvolupament, d'altres habilitats, que els han de permetre:

- Expressar els seus sentiments, necessitats i interessos;
- Posar-se en lloc d'altres persones i identificar-s'hi;
- Interpretar una situació i avaluar les seves possibilitats pràctiques i socials;
- Ser conscient dels matisos i de les conseqüències d'acceptar o negar determinades situacions, i de respondre a propostes inequívokes;
- Fer front a nous reptes;

- Ser actor es un món de bagatge i experiències;
- Orientar-se cap a objectius i metes específics.³

On són els límits?

Hi ha situacions en què els infants tan demandes que els poden ser perilloses o perjudicials per als altres. Els adults han de saber dir no. A més hi ha aquells altres límits personals, específics, relacionats amb el que els adults consideren un comportament acceptable dels infants. Sobre aquests hi ha molts interrogants.

Quan els infants desafien els nostres límits d'adults, possiblement som nosaltres qui hem de canviar. Els infants han d'aprendre que el diàleg és útil. I nosaltres hem d'entendre que els límits inalterables i les normes rígides no són democràtiques. Una llei ho és només fins que, després d'un debat ampli, se n'adopta una de nova.

Quin paper juguem els adults?

Alguns adults tenen una idea romàntica de la infància. Creuen que si es mantenen en un segon pla i donen molt d'espai de maniobra als infants aquests petits essers encantadors podran organitzar les coses com vulguin. Però els infants més petits no poden fer front a tanta llibertat. Altres adults, en canvi, pensen que els infants només poden tenir una influència determinant sobre una àrea molt petita, definida, és clar, pels adults. En aquests casos, la influència dels infants només és determinant en algunes situacions i sobre coses que, sovint, no són importants des del seu punt de vista.

Quan l'objectiu és donar suport a la capacitat de decisió de la infància, cal entendre què és important pels infants, i ajudar-los a aconseguir-ho tant com sigui possible. No sempre és fàcil. Les idees dels infants, per sort plenes de fantasia, sovint s'oposen a les convencions dels adults.

Com a adults, hem de posar en pràctica compromisos constructius. Molts cops la solució no és exactament tal com infants o adults l'havien imaginada. Però junts podem assolir un resultat positiu per a tothom. Aquesta conjunció de les perspectives d'adults i d'infants és l'e-

lement clau per la influència determinant de la infància.

La descoberta d'aquest fet ha revolucionat molts centres danesos, sobretot des que molts pedagogs treballen seguint una aproximació que rep el nom d'«El context integrat», que té com a font d'inspiració la regió italiana d'Emilia Romagna. L'origen d'aquesta aproximació es troba en les «pistes» que deixen els infants, que suggereixen els seus interessos i que es poden trobar arreu —en un dibuix, paraules, jocs i d'altres. Aquestes pistes es poden analitzar per desenvolupar-les després, junt amb els infants, en forma de jocs i projectes. Aquest és un mètode pedagògic de treball en el qual, per assolir un objectiu, els interessos de l'infant i les aportacions de l'adult s'unifiquen per construir activitats compartides, maximitzant d'aquesta manera la influència de l'infant.⁴

Les iniciatives daneses

Després de la signatura, per part de Dinamarca, de la Convenció dels Drets dels Infants de les Nacions Unides, el 1991, el Ministeri d'Afers Socials va iniciar una campanya d'informació molt ambiciosa, dirigida als infants i als adults. Els infants de menys de 9 anys van rebre un llibre escrit i il·lustrat per un reconegut escriptor danès. La intenció era que el llibre, que duia el títol de *Tenen els infants dret a alguna cosa?*, fos llegit en veu alta en els parvularis (per a infants entre tres i sis anys) i els primers cursos d'escola. Les nenes i els nens

Línees mestres del govern danès sobre participació de la infància

- *Programa diari*: El programa diari (dels centres d'atenció a la infància) ha d'escollir els infants i prendre-se'ls seriosament. En els programes diaris, els infants han de tenir l'oportunitat d'influir en la rutina quotidiana depenent de la seva edat i desenvolupament.

- *Clubs*: Els infants i els joves han de ser capaços d'influir el contingut dels programes del club. El contingut concret d'un programa individual s'ha de decidir en cooperació amb els seus usuaris.

Iniciatives

- *El Comitè Interministerial d'Infància* es va establir l'any 1987. Una de les seves feines més importants és encoratjar la influència efectiva dels infants en la seva rutina diària. El Comitè està presidit pel Ministre d'Afers Socials. Un exemple de la seva feina és *La vida de la infància (Children's lives)*, una iniciativa que es dirigeix als infants més grans i als adults per iniciar un debat ampli sobre valors i responsabilitat en les vides dels infants.

- *El Consell Assessor dels Infants* es va crear el 1994 com a consell estatal. La seva tasca és assegurar el compliment dels drets dels infants, així com informar sobre la situació de la infància en la societat. En les seves activitats, el Consell sempre ha de considerar els punts de vista dels infants. L'any 1998, el Consell d'Infància va organitzar un *Children's Panel*, que usa regularment per reunir opinions que poden ser útils en la seva futura feina.

més grans rebien una revista o un diari amb informació sobre els drets dels infants i els joves.

L'any 1990, el Comitè Interministerial d'Infància va iniciar la campanya *Els infants com a conciutadans*, amb projectes locals a cinc municipis. Es va nomenar un líder del

projecte a cada àrea per aconseguir que els infants milloressin la seva influència sobre les seves pròpies vides. Els infants entre deu i catorze anys van ser especialment actius. Alguns s'adonaven perfectament que els infants més petits també podien decidir per si mateixos. Van fer algunes observacions al parvulari, que van generar alguns canvis en la vida quotidiana dels infants que hi anaven. Escolteu el que els joves deien de sí mateixos:

«**V**am ajudar els adults a trobar errades que es repetien en la seva rutina diària –i n'hi havia bastants ... Tots els adults seien a taula i parlaven cridant durant l'esmorzar, i en canvi demanaven als infants que mantinguessin el silenci. Després de dinar, tothom havia de sortir a l'exterior. La majoria volia tornar a entrar, però havien d'estar fora durant dues hores. En canvi els adults, que també tenien fred, sortien i entraven.»

L'any 1993, el Comitè d'Infància va posar en marxa *La participació activa dels infants en la societat*, un projecte dirigit a les associacions esportives, a les biblioteques i als centres d'atenció a la infància. Catorze centres van desenvolupar un projecte per augmentar la influència efectiva dels infants. En un parvulari, els pedagogs van canviar el sistema de «Tothom menja a la mateixa hora» per «Tothom menja quan té gana». En Jacob, de 4 anys, va comentar:

«És bo poder decidir per tu mateix si tens gana.»

Durant el 2000, el Ministeri d'Afers Socials va preparar un debat d'àmbit nacional sobre *La vida dels infants; valors i responsabilitat*. Els infants i els joves, els pares i els professionals van ser convidats a participar en el debat i a enviar un informe al Ministeri d'Afers Socials. Tothom podia rebre els materials, disponibles com a jocs, els mapes de diàleg, i els formularis d'entrevista, o consultar-los a la pàgina web www.boerneliv.dk. També es van emetre dibuixos animats en què es demanava als infants que escrivissin els seus suggeriments sobre «El millor que pot passar...» –a casa o al centre, de visita o en el temps lliure. Es van plantejar les mateixes preguntes en els jocs de taula dirigits als infants més petits.

Molts dels pedagogs i dels pares van mostrar la seva sorpresa davant les respostes dels infants, perquè creien que sabien què era el millor per a les nenes i nens. Aquest factor, la creença dels adults que saben què és millor per als infants, constitueix la barrera més gran que impedeix escoltar els infants i que tinguin una influència efectiva. Per tant, ens correspon a nosaltres, adults, negar el que deia un infant:

«Les nenes i els nens poden tenir molt bones idees, però els adults, sigui com sigui, sempre tenen raó.»

1. BAE, B. (1996): *Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse* (Poder de definició dels adults i autoexperiència dels infants) a I: *Social kritik* (Crítica social) 47, p. 6-20.

2. POULSGAARD, K. & SCHOUSBOE, I. (1986) *Børn og deres forældre. Om børns udvikling af selvbestemmelse* (Els infants i els seus pares. Sobre el desenvolupament de l'autodeterminació). Copenhagen: Gyldendals Pædagogical Library

3. CECCHIN, D. (1996): *Den integrerede baggrund* (El context integrat). Copenhagen: Forlaget Børn og Unge

4. HART, R. (1992): Children's participation a *Innocenti essays*, núm. 4, Florència: Unicef

Kirsten Poulsgaard és professora al Departament de formació pedagògica del Jelling Seminarium, i ha estat consultora del Ministeri danès d'Afers Socials durant molts anys. Per a més informació: kirsten.poulsgaard@jellingseminarium.dk

Escoltar els infants en els serveis d'atenció a la infància

Jan Peeters, Perrine Humblet i Liesbeth Schreuder

L'estructura dels serveis d'atenció a la infància als Països Baixos i a Bèlgica és diferent. Però ambdós països, inspirant-se en la Convenció dels drets dels infants de Nacions Unides, comparteixen una mateixa convicció: que els professionals dels centres d'atenció a la infància han d'escoltar els infants. Aquest article destaca els avenços més recents en la promoció del concepte d'escolta a les comunitats flamenca i francesa de Bèlgica i als Països Baixos.

Des de les regulacions fins a la participació dels infants

Des de 1997, el govern flamenc de Bèlgica ha desenvolupat un cos legislatiu per a l'atenció extraescolar. Aquestes regulacions determinen que els infants han de participar en l'establiment de normes, en l'equipament dels espais, en l'organització de les diverses activitats i en el funcionament diari dels centres. Les normes són una cosa; com es posen en pràctica, una altra. No hi ha receptes màgiques per escoltar els infants. Però aquestes regulacions han aconseguit que els centres provin noves maneres de donar als infants un paper actiu en la seva educació. Us en presentem uns quants exemples.

La Unió Europea ha donat suport financer a un projecte per incrementar la participació dels infants en uns 20 centres extraescolars d'atenció a la infància de Flandes. L'IEDPE (*Institut Européen des Potentialités de tous les Enfants*) és una xarxa de 18 projectes de suport a serveis d'atenció a la infància en vuit països europeus, entre els quals es troba Bèlgica. Els primers resultats de Flandes mostren que el desenvolupament d'una visió basada en la participació dels infants posa en qüestió tot el funcionament del centre. En Dirk Brants, un educador que es dedica a supervisar centres, expressa aquesta idea: «Tot es redueix a donar veu als infants sempre i en tots els temes [...] és clar que necessites una metodologia (discussions de grup, consell d'infants, etc.), però és molt important que aquests mètodes s'insereixin de manera estructurada en la concepció global de l'atenció extraescolar.» Segons Ann Colombier,

de Jojo, una iniciativa extraescolar d'atenció a la infància que ha treballat aquest tema des de fa temps, «en la nostra institució, la implicació dels infants és un tema regular en l'agenda de totes les reunions de l'equip. És més: cada cop que discutim un tema que afecta el funcionament del centre, ens preguntem si hem escoltat suficientment els infants».

La majoria de centres han abandonat la pràctica d'organitzar reunions formals per recollir l'opinió dels infants. A la majoria d'infants no els agraden: «Vull ser capaç d'ajudar a decidir què fem, però no vull parlar massa. Vull jugar». Funcionen molt millor les formes més relaxades de prendre decisions conjuntes, sovint relacionades amb el joc. Alguns exemples:

- Utilitzar una càmera de vídeo per expressar opinions;
- En un grup de discussió, donar a un dels infants un *story stick* per expressar les seves opinions;
- Usar un «llibre d'aplaudiments i de desacords» on els infants diguin la seva sobre temes concrets. Els infants més petits, que encara no saben llegir,

Hilde Braet

Hilde Braet

poden usar símbols, com ara sols i estels o núvols i llampecs.

Els infants que assisteixen a centres extraescolars sovint critiquen el menjar i l'ambient durant les hores de menjar. Ara poden participar activament per aconseguir millores. En un centre, els infants poden decidir quan volen prendre el berenar. En altres centres, poden ajudar a preparar els menjars. Aquesta activitat sembla que incrementa la gana i millora l'ambient a taula.

En els centres extraescolars, sovint els adolescents són considerats un grup difícil. En les discussions de grup, es descobreix que els adolescents volen tenir un espai propi perquè de vegades la presència d'infants més

petits els incomoda. Diferents projectes s'han centrat a fer que aquests infants més grans ajudin a moblar espais per al seu propi ús.

El treball per a la participació de la infància continua creixent. Però Ann Colombier adverteix: «Si els infants no hi veuen resultats concrets, perden l'entusiasme per participar amb molta rapidesa i qualsevol iniciativa destinada a incrementar la seva participació fracassarà».

Deixar que els infants diguin la seva

En la comunitat francesa de Bèlgica, també es produeix un moviment semblant. Des de fa uns anys, els districtes locals han posat en funcionament consells consultius d'in-

fants (vegeu l'article de Michel Koebel). El concepte d'escolta als infants es remunta a uns 20 anys enrera, quan, en les seves pel·lícules, el filòsof Jacques Duez convidava infants molt joves a dir la seva en temes d'actualitat i, progressivament, a expressar els seus valors. Tot i aquesta experiència, l'aplicació de l'escolta als infants com a principi organitzatiu en els serveis d'atenció a la infància és més recent. Actualment tots els serveis d'atenció a la infància, les escoles bressol per a infants de fins a 3 anys, i els centres extra-escolars per a infants entre 2 anys i mig i 12 han de complir un codi de qualitat. Aquest diu que cal «permetre als infants expressar-se personalment i espontàniament, i afavorir el desenvolupament de la seva confiança i autonomia». El codi, força modest pel que fa a l'escolta als infants, aviat serà complementat per normes legals que convertiran la participació dels infants i l'escolta en un requeriment organitzatiu.

Aquestes normes s'inspiren en dos estudis, realitzats respectivament a la regió de parla francesa de Bèlgica i a l'àrea de Brussel·les. El segon estudi analitzava l'atenció extraescolar que es du a terme a tres escoles infantils i de

primària i en un centre d'expressió i creativitat. Els infants consultats esmentaven una sèrie de qüestions organitzatives, com els problemes generats en posar junts infants de diferents edats, però també la manca de coherència entre la pedagogia aplicada durant el temps escolar i el temps extraescolar, especialment quan totes dues activitats es desenvolupen en el mateix edifici. Van sorgir també altres preguntes. Per exemple, com poden els infants adonar-se que tenen dret a prendre les seves decisions?

Aquests primers intents d'escoltar els infants van prendre la forma d'investigacions. Van fer sorgir, entre d'altres, diferents qüestions metodològiques i ètiques respecte de l'ús i la interpretació de la informació per part dels adults, per exemple. Per aquest motiu, un nou projecte de recerca a la mateixa regió de Brussel·les pretén descriure i analitzar mètodes d'escolta i d'expressió que s'hagin usat en escoles primàries dins el context, més ampli, d'un programa d'acció cultural. Aquesta investigació es basa en entrevistes en profunditat amb els artistes i els mestres, i en tècniques de dinàmica de grup amb els infants.

L'escolta als infants en les escoles bressol s'ha convertit en matèria de formació. L'organització de treballadors en pràctiques a les escoles bressol i d'atenció extraescolar de les escoles infantils (FRAJE) ha produït una pel·lícula, *The family novel* (La novel·la familiar), que inclou entrevistes amb infants d'entre 6 i 12 anys parlant de les seves famílies. Els infants, tot i que són molt respectuosos amb les decisions dels seus pares, dibuixen un retrat de les seves famílies, sovint molt complexes, que és força diferent del que fan els pares –que, alhora, també haurien de ser respectats. Els resultats són encara més interessants si es considera que les entrevistes no tenen un objectiu terapèutic: tots els infants entrevistats «van bé».

Escoltar els infants és observar

Com se suposa que els professionals han d'escoltar els infants que encara no han assolit l'edat escolar? No es pot preguntar a aquests infants què volen o què senten. L'observació és una eina important per a aquests treballadors. D'aquesta manera, escoltar els infants amb atenció suposa posar-se en la seva pell i veure l'entorn des de la seva òptica.

Amb l'objectiu d'ajudar els professionals de l'atenció a la infància a exercir aquesta forma empàtica d'observació, l'Institut d'Atenció i Benestar dels Països Baixos (NIZW) ha creat un instrument específic: Treballar pel benestar (*Working on well-being*).¹ Quan les seves necessitats bàsiques estan ben cobertes, els infants gaudeixen de les activitats, reaccionen de forma positiva als contactes,

estran relaxats i es troben còmodes. Seguint les passes del professor Ferre Laevers, de la Universitat de Leuven, aquesta situació rep el nom de «benestar». El benestar es pot observar usant set dimensions: obert o tancat; curiós o reservat; animat o apàtic; satisfet o insatisfet, relaxat o tens; amb autoconfiança o insegur; equilibrat o inestable.

Treballar pel benestar s'ha muntat sobre la base d'entrevistes amb professionals de l'atenció a la infància. Està constituït per diverses llistes d'observació per utilitzar amb els infants individualment i també per valorar el funcionament del grup. Les observacions es fan de la manera següent: primer, els professionals llegeixen les descripcions de benestar i d'absència de benestar; després intenten establir una relació d'empatia amb un infant concret; per últim, donen la seva opinió sobre el benestar d'aquest infant. El seu judici es forma fixant-se en diverses situacions: el contacte amb els professionals i amb altres infants durant les hores de joc i durant les activitats estructurades, en l'interior i l'exterior, durant els menjars, etc.

Els mateixos professionals decideixen quants infants observaran –normalment, dos per dia– i fan observacions durant les hores de feina habituals. La majoria dels professionals consideren que ja vetllen pel benestar dels infants, però el treball amb les llistes genera noves percepcions: «Amb tot, tinc la sensació que he vist més en els infants del què normalment veig. Només petites coses, com la manera en què un infant es pot divertir ell sol, o qui juga amb qui. És cert, sobretot en

Hilde Braet

el cas dels infants més silenciosos, que aquestes coses no es veuen tant».

Però més important encara és que els professionals comencen a parlar entre ells del comportament dels infants i de maneres de millorar-los el benestar. Es discuteixen millores per a cada infant i per a tot el grup. Els instruments utilitzats inclouen preguntes que proporcionen una estructura a aquests debats, com per exemple:

- Com se sent la nena o el nen en l'entorn que li proporcionem?
- Com se sent la nena o el nen respecte a mi i als altres infants?

- Com em sento jo en relació amb aquest infant i aquest grup?

- El grup, com a conjunt, fomenta el benestar de la nena o el nen?

Les observacions es poden usar quan es parla amb les famílies, que reben un qüestionari curt per saber com se sent l'infant en el centre. A més, es demana als pares que es posin en la pell dels seus fills.

Treballar pel benestar ha estat utilitzat en molts centres d'atenció a la infància. Ha rebut grans elogis, però també algunes crítiques. La principal objecció té a veure amb el fet de qualificar negativament algun infant. Dir

que un infant no es troba còmode en un centre no és cap problema, –però escriure-ho en un paper resulta difícil a molts professionals. Els sembla que estan donant una «nota de suspès» a l'infant. L'única solució sembla ser destacar que un judici negatiu és simplement la base per millorar la situació.

1. BALLEUX, M. (2001) *Working on well-being*. Utrecht: NIZW.

Jan Peeters és coordinador del Centre de Recursos i Formació en l'Atenció a la Infància de Gent, i director de la revista *Kiddo*.

Jan.Peeters@rug.ac.be

Perrine Humblet treballa a la Universitat Lliure de Brussel·les i és consultora científica de l'Observatori de Primera Infància de Brussel·les.

phumblet@ulb.ac.be

Liesbeth Schreuder s'especialitza en temes de qualitat i innovació en els serveis d'atenció a la Infància a NIZW (Institut d'Atenció i Benestar dels Països Baixos):

L.Schreuder@NIZW.nl.

informacions

Nova legislació sobre qualitat

El govern flamenc, influenciat per les noves formes d'entendre el control de qualitat, ha aprovat noves lleis de qualitat aplicables als centres d'atenció a la infància subvencionats, als centres familiars i als centres extraescolars. D'acord amb aquesta nova llei, tots els centres han de complir uns criteris de qualitat mínims, que controla l'organització governamental Infància i Família. Les noves normes han estat debatudes durant dos anys per experts i representants dels serveis de primera infància. Una de les fonts emprades per formular els criteris establerts han estat els 40 objectius definits per la Xarxa Europea d'Atenció a la Infància durant el mandat de l'anterior Comissió Europea. Tot i la nova normativa, els centres tenen autonomia per decidir la forma com volen millorar la qualitat pedagògica en la seva pràctica diària. En aquest sentit, cada servei ha de definir un manual de qualitat, resultat del consens entre els treballadors del centre i els membres del consell, que defineix què faran per assolir aquest objectiu. Un cop definit, un "controlador" de qualitat examinarà si permet assolir uns mínims de qualitat i si el centre està fent realment el que diu el manual.

Reorganització dels cicles escolars a Itàlia

El curs escolar a Itàlia s'inicia aquest mes amb un canvi en l'organització de les escoles, producte de l'aprovació d'una nova llei (n. 30, del 10/02/2000).

La nova llei estableix per a totes les escoles

- Un període de tres anys dedicat a parvulari (infants de 3, 4 i 5 anys). Tot i que l'assistència no és obligatòria, la llei comporta un compromís per augmentar-la, ja que s'ha planificat una inversió en noves estructures escolars, especialment al sud del país.
- Un període de set anys, dividit en tres cicles, d'escolarització obligatòria. Els primers tres anys es dediquen a àrees d'experiència, diferenciades del parvulari, que aborden tres àmbits disciplinars: lingüístic-expressiu, matemàtic-científic, i antropològic-ambiental. El trànsit des d'aquests àmbits disciplinars a les diferents matèries comença en els tres anys posteriors. Ens els dos últims anys d'aquest període augmenta el nombre de matèries.

Medalla d'Or a Loris Malaguzzi

El President de la República Italiana ha concedit la Medalla d'Or per "mèrits en els àmbits d'escola, cultura i art" a la memòria de Loris Malaguzzi (1920-1994), peda-

gog i inspirador del sistema educatiu de les escoles bressol i parvularis de Reggio Emilia. La medalla d'or, entregada pel Ministre d'Educació, Tullio De Mauro, a l'alcalde de Reggio Emilia el 23 de Febrer de 2001, commemora el 81è aniversari del naixement de Loris Malaguzzi, i és un reconeixement a l'enorme compromís de tota la comunitat de Reggio Emilia amb el desenvolupament i la millora de la qualitat dels serveis educatius per als infants.

Recomanacions de l'Informe sobre necessitats educatives especials a Escòcia

Una gran enquesta sobre necessitats educatives especials encarregada pel Parlament escocès ha desvetllat diversos aspectes en aquesta àrea. L'executiu escocès s'encarregarà de complir les recomanacions de l'informe, que inclouen: un major compromís amb l'educació inclusiva; més formació per als treballadors; la participació de les famí-

lies i els infants en la presa de decisions; la millora de les condicions del servei i de la disponibilitat de formació per al personal adscrit a necessitats educatives especials; i el monitoratge sistemàtic de la situació de les minories ètniques. Podeu trobar una còpia completa de l'informe a:

www.scottish.parliament/uk/official_report/cttee/educ-01/edr01-03-02.htm#01

Conferència Internacional a París

Entre el 26 i el 27 de novembre de 2001 se celebrarà a París una conferència internacional sobre tècniques

d'ajut a infants maltractats i adolescents amb dificultats. Per obtenir més detalls sobre aquesta reunió internacional, Enfants meurtris, adolescents fragilisés: de quels ressorts ont-ils besoin pour rebondir, contactez avec l'Association Parole d'Enfants, 107 rue de Reuilly, Bât. 1 Esc. 9. 75012 Paris. E-mail: parole@swing.be

Commissioners per a la infància al Regne Unit

En els darrers anys han augmentat les demandes de *commissioners* d'Infància que protegeixin i defensin els drets dels infants i del joves a Anglaterra, Escòcia, Irlanda del Nord i Gal·les. Al País de Gal·les es va crear la figura del defensor dels infants a principis del 2001. Les seves competències inicials, limitades a l'àmbit dels infants en cases d'acollida, s'han ampliat des d'aleshores. A Anglaterra es nomenarà un director dels Drets dels Infants, dins la Comissió Nacional *Care Standards*, encarregat de protegir els drets dels infants en centres d'acollida. Irlanda del Nord ha confirmat que es designarà un defensor de la Infància. El Parlament d'Escòcia ha estudiat si hi ha necessitat de crear aquesta figura per, si n'hi ha, decidir quins rols i responsabilitats assumirà. A l'estiu va publicar un informe al respecte.

Més informació a: www.scottish-parliament.uk

Informe de l'OCDE sobre educació i atenció a la primera infància

En els últims dos anys, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) ha realitzat una revisió temàtica de les polítiques d'educació i atenció a la primera infància en 12 dels seus estats membres: Austràlia, Bèlgica, la República Txeca, Dinamarca, Finlàndia, Itàlia, els Països Baixos, Noruega, Portugal, Suècia, el Regne Unit i els Estats Units d'Amèrica. L'anàlisi s'ha desenvolupat des d'una aproximació àmplia i holística, i cobreix els serveis d'atenció i d'educació als infants que estan per sota l'edat obligatòria d'escolarització, i també el context demogràfic i polític

en què aquests serveis s'insereixen. La revisió ha constatat de quatre parts: preparació d'un informe de base per part de cada país participant; visita de l'equip que ha realitzat la revisió a cadascun d'aquests països; preparació d'un informe nacional per part del grup d'investigadors; i, finalment, preparació de l'informe comparatiu final de l'OCDE.

La revisió es va completar durant l'estiu, amb la publicació de l'informe final i la celebració d'una conferència internacional a Estocolm, al Juny. L'informe de base de cadascun dels països i l'informe nacional elaborat pels investigadors es poden trobar a la pàgina web de l'OCDE, www.oecd.org, que també explica com obtenir l'informe comparatiu final. Per a les persones interessades en les polítiques i serveis a la primera infància en altres països, aquests documents proporcionen molta informació.

França ajuda les famílies

El 20 de març de 2001 el Ministeri nacional d'Educació, el Ministeri regional de Família i Infància, i el Ministeri d'Afers Municipals van adoptar la circular número 2001/150. Aquesta circular té com a objectiu el desenvolupament de xarxes per escoltar i donar suport a les famílies. També pretén encoratjar l'intercanvi d'ajut i la solidaritat entre famílies i promocionar la relació entre aquestes i les escoles.

Per a més informació dirigiu-vos a: Mr. Guy Janvier, Délégation interministérielle à la famille, 10 rue de Brancion, 75015 París

InfànciaaEuropa

Edició i administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat
Av. de les Drassanes, 3
08001 Barcelona.
Tel: (+34) 934 817 373.
Fax: (+34) 933 017 550.
redaccio@revistainfancia.org
www.revistainfancia.org

Subscripció:

Per Tel: (+34) 934 817 379
Per Internet: www.revistainfancia.org

Projecte gràfic i disseny

de les cobertes: Enric Satué

Impremta:

Gráficas y Encuadernaciones
Reunidas, SA
Tambor del Bruc, 6
08970 Sant Joan Despí

Dipòsit legal:

B-37750-2001

Distribució a llibreries:

Prólogo, SA
Mascaró, 35, bxos., 08032 Barcelona
Tel: 670 59 71 31

Tots els drets reservats. Aquesta publicació no pot ser reproduïda, sencera o en part, ni enregistrada o transmesa per un sistema de recuperació d'informació, de cap manera ni per cap mitjà, mecànic, fotoquímic, electrònic, magnètic, electroòptic, per fotocòpia o qualsevol altre, sense el permís previ per escrit de l'editorial.

Subscripció a **InfànciaaEuropa**

Cognoms: _____
Nom: _____
Adreça: _____
Codi postal: _____
Població: _____
Província: _____
Telèfon: _____
Correu electrònic: _____
NIF: _____

Se subscriu a INFÀNCIA A EUROPA (2 números l'any)

Preu subscripció per al 2001-2002 (IVA inclòs): 1.300 ptes./ 7,81 euros

Preu exemplar per al 2001-2002 (IVA inclòs): 600 ptes./ 3,61 euros

Pagament: Per xec nominatiu, a favor de l'AM Rosa Sensat
Per domiciliació bancària

Butlleta de domiciliació bancària

Cognoms, nom del titular

Entitat

Oficina

DC

Compte/llibreta

Firma del titular

Envieu-ho a: INFÀNCIA, av. de les Drassanes, 3, 08001 Barcelona
Subscripció per Internet: www.revistainfancia.org

El premi de pedagogia Rosa Sensat

Processos d'aprenentatge i formació docent en condicions d'extrema diversitat

Liliana Tolchinsky-Landsmann

Margarida Ballesteros, Lourdes Brichs, Ángela Camporeale, José Cruz, Xavier Cuberes, Josep Marsé, Lourdes Pedra, Robert Ramos, Dolors Sáez, Marta Sendra

Edicions 62. Llibres a l'abast, 366.

Sèrie Rosa Sensat

Quan una escola pren consciència que necessita modificar la manera de funcionar i admet revisar de forma crítica la pràctica diària, es genera un procés d'aprenentatge que comporta un canvi en les seves estructures organitzatives i en el seu enfocament didàctic. L'equip de l'escola Rel narra, de manera àgil i original, el resultat de deu anys de formació de l'equip docent.

